

Varför gör lyckoforskningen Johan Norberg olycklig?

DANIEL LIND

Med en indignerad pennas fulla kraft ger sig Johan Norberg (JN) på lyckoforskningen (Norberg 2006). Mycket av det han säger är genomtänkt och klokt, men problemet är att han går i samma fälla som han anser att lyckoforskningen fastnat i, nämligen dess höga grad av politisering.

Vad säger statistiken?

Men låt oss börja med den statistiska bilden. JN hävdar att vi visst har blivit lyckligare under efterkrigstiden och att lyckans paradox därför starkt kan ifrågasättas. JN har helt rätt i att en del nyare studier visat att lyckonivån har ökat något i vissa länder, men som Princetonekonomen och lyckoforskaren Alan B Krueger uttryckt det: "More recent studies find small cross-country and cross-individual correlations of satisfaction and income, but still *puzzlingly small* and the effect of changes is *mostly transitory*" (Krueger 2005, s 6, mina kursiveringar).

Samma tveksamhet om ett positivt samband mellan inkomst och välbefinnande nås om man gräver lite djupare i den databas JN använder sig av. Den består av studier av lycka/välbefinnande som genomförts runt om i världen. JN fokuserar mycket på USA och betydelsen av omformulerade frågor. Låt oss därför titta lite närmare på den statistik

som berör utvecklingen där. I databasen finns det tretton olika frågor som berör lyckans/välbefinnandets utveckling i USA under efterkrigstiden och som formuleras på *samma* sätt över tid. Dessa sammanfattas i tabell 1.

I tabellen presenteras den studerade perioden och de genomsnittliga svaren för respektive undersöknings första och sista år.¹ Vad som framgår är att det är omöjligt att dra slutsatsen att den genomsnittliga lyckan på något systematiskt sätt har ökat i USA under efterkrigstiden. De förändringar som har skett – positiva eller negativa – tar ut varandra och ligger i nästan varje enskilt fall sannolikt inom den statistiska felmarginalen. Med andra ord ger JNs egen källa inte stöd för hans slutsats, att tesen om ett icke-samband mellan inkomst och lycka i USA vilar på en "väldigt bräcklig grund".

JN benämner Japan som ett undantag när det gäller icke-sambandet mellan inkomst och lycka. JNs egen källa gör också USA till ett undantag. Till dessa kan vi dessutom lägga Kina, vars genomsnittliga välbefinnande inte har ökat under de senaste tio åren trots en exempellös tillväxttakt i de reala inkomsterna (Krueger 2005).² Hur är det då med den keltiska tigern, en annan av det senaste decenniets snabbast växande ekonomier? Återigen visar JNs egen källa att välbefinnandet på Irland – utifrån ett flertal olika, men över tid konsistenta, frågor – inte på något systematiskt sätt har ökat under de senaste 10 åren (eller för den delen sedan 1970-talet).³ Och Storbritannien och Tyskland? Samma sak gäller här – JNs källa visar,

REPLIK

till Johan Norberg

¹ Några frågor – 5, 12 och 13 – har ställts flera gånger under samma år. I dessa fall består den presenterade statistiken av genomsnittet för de olika svaren. I det första fallet gäller det både det första och sista året, i de två senare bara det första.

² Detta innebär dock inte att jag på något sätt skulle förorda nolltillväxt framför en tioprocentig tillväxttakt.

³ En studie indikerar en minskning från 3,35 till 3,21 mellan 1981 och 2003. En annan visar på en ökning från 1,87 till 2,16 under perioden 1975-86. En tredje visar, avslutningsvis, på en minskning från 3,43 till 3,32 mellan 1973 och 2004.

Daniel Lind arbetar som TCO-ekonom och har under en tid intresserat sig för det framväxande forskningsområdet *Happiness in Economics*. daniel.lind@tco.se

Tabell 1
Svar på frågor om
lycka och välbefin-
nande i USA under
efterkrigstiden

	Period	Genomsnitt, första året	Genomsnitt, sista året
Fråga 1	1948–1970	2,33	2,38
Fråga 2	1957–2004	2,24	2,22
Fråga 3	1947–1990	2,32	2,22
Fråga 4	1975–2004	2,31	2,46
Fråga 5	1946–1956	3,33	3,43
Fråga 6	1946–2002	3,3	3,32
Fråga 7	1981–1999	3,24	3,33
Fråga 8	1973–2001	1,79	1,86
Fråga 9	1968–1976	2,12	2,06
Fråga 10	1981–1995	7,73	7,67
Fråga 11	1959–2005	6,58	6,67
Fråga 12	1972–1978	5,58	5,58
Fråga 13	1972–1978	5,35	5,34

Källa: Veenhoven (2006).⁴

utifrån flera olika frågor och tidshorisonter, att välbefinnandet inte har ökat sedan 1970-talet. Till denna lista kan vi också lägga länder som Belgien, Nederländerna, Österrike och Sverige.

Det bästa vore om JN hade rätt. Men tyvärr har han inte det. Att definiera världens största ekonomier – USA, Japan, Tyskland, Storbritannien och Kina – samt ett inte obetydligt antal mindre länder som undantag är inte görligt. Och för de länder där välbefinnandet har ökat – däribland Danmark – gäller fortfarande frågan: varför har det inte ökat mer än det har gjort?⁵

Politiserad lyckoforskning?

Nu till JNs diskussion om lyckoforskningens politisering. JNs mycket tilltalande politisk-filosofiska utgångspunkt

är individens frihet och hennes förmåga att själv välja vad hon vill med sitt liv (se Norberg 2004). Denna (val) frihet kommer, enligt JN, bäst till uttryck i en liberal marknadsekonomi med låga (inkomst)skatter, liten offentlig sektor, avreglerade marknader, fri konkurrens, begränsade arbetsmarknadsregleringar och flexibla löner. I ett sådant samhälle skapas maximalt utrymme för individens egna beslut, vilket inte bara är moraliskt riktigt utan också ekonomiskt effektivt. I denna välståndsskapande process kommer alla att bli materiellt rikare, men några kommer att bli rikare än andra. Enligt JN är detta ett problem bara för dem som oroar sig mer för rikedom än för fattigdom.

Men tänk om det är så att ekonomisk tillväxt i den utvecklade delen av världen

⁴ I Norberg (2006) citeras jag med att ha sagt att Ruut Veenhoven är den "kanske mest framträdande forskaren". Detta stämmer inte. Det jag sa var att han kanske är den mest framträdande sociologiska forskaren. Det finns många ekonomer och psykologer som använder sig av mer avancerade statistiska metoder och som med ett innovativt tänkande flyttar forskningsfronten framåt. Veenhoven är, enligt mitt förmenande, mer fokuserad på att sammanställa andras statistik. Därav mitt ordval: "mest framträdande", inte "mest framstående".

⁵ Det ska dock erkännas att det inte finns någon absolut given nivå över vilken man kan säga att välbefinnandet har "ökat i takt med inkomsterna". BNP kan växa i det oändliga, men mätten på välbefinnande begränsas ovanifrån.

inte automatiskt leder till ökat välbefinnande. Tänk om det är så att individen inte alltid vet vad som är bäst för henne, och tänk om hon därför lägger ned för mycket tid på att, genom arbete, skaffa sig materiella tillgångar. Tänk också om hennes välbefinnande – stick i stäv med den traditionella nyttofunktionen – har en relativ dimension.⁶ Tänk om.

Det är de politiska implikationer som JN tror följer av detta som, gissar jag, driver hans indignation. Men att problematisera kring tillväxten är inte mer politiskt än att svälja den med hull och hår. Att hävda att individen inte alltid vet vad som är bäst för henne är inte heller mer politiskt än att hävda det motsatta, lika lite som det är mer politiskt att prata om inkomstskatter som effektivitetshöjande verktyg än att argumentera för det motsatta. Det är heller inte mer politiskt att lyfta fram den relativa dimensionens betydelse för individens välbefinnande än att bara argumentera för det absoluta. Det verkar som om JN definierar graden av politisering som en funktion av avståndet till hans – på förnuftet och sanningen baserade – politiska ställningstaganden.

Om denna del av lyckoforskningen lite schablonartat kan definieras som ”vänster”, finns det andra aspekter som pekar åt helt andra håll. Vad är det som ger individen välbefinnande? Ur ett konservativt perspektiv är det intressant att familjen, äktenskapet, religionen och tryggheten tillhör de viktigaste faktorerna. En marknadsliberal kan – inte minst i ljuset av höstens val – ta fasta på arbetets betydelse för individens välbefinnande. Den arbetslöses lägre välbefinnande förklaras främst av det sociala stigma som följer av att inte

arbeta. Den lägre inkomstens underordnade roll innebär därför att övergången från arbetslöshet till arbete inte primärt behöver premieras med höga ingångslöner, ty värdet av ett arbete tycks främst ligga på det mentala planet.

Det är just denna mångfald som gör lyckoforskningen spännande, och jag håller med JN om att man bör vara försiktig med alltför tvärsäkra policyrekommendationer. Det ska man dock vara när det gäller all samhällsvetenskaplig forskning (inte minst då den ligger nära ens egna värderingar). Detta innebär emellertid inte att lyckoforskningen inte bidrar med nya perspektiv som är värda att reflektera kring när den praktiska politiken utformas.

Slutord

Avslutningsvis några ord om tillväxten som bärare av tron på en bättre framtid. Denna tankeram bygger på förväntningar om framtiden. Och förväntningar kan vara mer eller mindre korrekta. Ta exemplet med graden av social rörlighet. I USA är förväntningarna om framtiden högre än i många andra länder och individen tror i högre utsträckning att framtiden ligger i hennes egna händer. Senare tids forskning visar emellertid att graden av social rörlighet är lägre i USA (och Storbritannien) än vad man tidigare trott och att den tycks ligga på en klart lägre nivå än i Kanada och de nordiska länderna (se Bowles m fl 2005, Corak 2004, *Economist* 2004 och Wessel 2005).

På vilket sätt och i vilken utsträckning detta bör åtgärdas är dock inte självklart. Men ett som är säkert är att JN – precis som i fallet med lyckoforskningen – kommer att försöka skjuta dessa re-

⁶ Ekonomiprofessorn och lyckoforskaren Andrew Oswald skrev i *Financial Times* i början av året att ”In laboratory settings, people systematically choose the wrong things for themselves.” Angående den relativa dimensionen, som är väl förankrad inom både ekonomernas lyckoforskning och psykologin, säger han i samma artikel att ”Prosperity next door makes you dissatisfied” (se Oswald 2006).

sultat i sank, ty de stämmer inte överens med den karta han navigerar efter.

REFERENSER

Bowles, S, H Gintis och M Osborne Groves (red) (2005), *Unequal Chances*, Russell Sage Foundation, Princeton.

Corak, M (red) (2004), *Generational Income Mobility in North America and Europe*, Cambridge University Press, Cambridge.

Economist (2004), "Ever Higher Society, Ever Harder to Ascend", 29 december 2004, http://www.economist.com/world/na/display-story.cfm?story_id=3518560 (2006-02-28).

Krueger, A B (2005), "Well-Being and Policy Evaluation", Princeton University, Princeton, <http://www.irs.princeton.edu/krueger/>

ucl.ppt (2006-03-04).

Norberg, J (2004), *Till världskapitalismens försvar*, Mediaprint, Uddevalla.

Norberg, J (2006), "Politiserad lyckoforskning gör ingen glad", *Ekonomisk Debatt*, årg 34, nr 1, s 44-52.

Oswald, A (2006), "The Hippies Were Right All Along about Happiness", *Financial Times*, 19 januari 2006.

Veenhoven, R (2006), "World Database of Happiness, Distributional Findings in Nations", Erasmus University, Rotterdam. Åtkomst via: www.worlddatabaseofhappiness.eur.nl.

Wessel, D (2005) "As Rich-Poor Gap Widens in U.S., Class Mobility Stalls", *Wall Street Journal*, 13 maj 2005, <http://www.post-gazette.com/pg/05133/504149.stm> (2006-02-28).